

D. R. Popescu

TRAGEDIA DE LUX

Spre deosebire de domnul Kott, care vede la tot pasul, în piesele lui Shakespeare, înflorind, burzuluindu-se și explodând, în mod catastrofal, politicul – și, desigur, prin translare, explodând politicul și în neghioaba noastră contemporaneitate! – nouă ni se pare că în *Hamlet*, și în multe alte lucrări semnate de domnul Shakespeare, nu neapărat argumentul politic declanșează ura, disprețul și încrâncenarea tragică devastatoare! Politicul este doar efectul unor conflicte tragice pure – adică epurate, inițial, de politizarea apăsată a suferințelor și iubirilor omenești. Dacă forța literară a domnului Shakespeare ar fi stat în primul rând în primatul politicului, devalorizarea și uzura și-ar fi arătat de mult timp colții. Politicul este elementul care compromite cel mai ușor – și cu grabire cea mai mare! – orice trudă artistică de pe acest pământ atât de supus magiei turnesolului.

La Elsinar, în regatul Danemarcei, asistăm la o tragedie de lux, într-un decor regal, în costume regale, cu prinți, regi, regine, înaltă dregătorie regală! În *Hamlet* nu moare nici măcar un poporean sau un ins neșcolit! Iar groarii regali înmormântează în cimitirul regal doar fețe distinse! Soldații care mor în războaie, pentru Danemarca, nu sunt răsplățiți cu înmormântări de lux! Dar totul s-ar pierde în tumultul parfumat al istoriei daneze, pudrate și mascate, dacă prințul Hamlet, incitat de vorbele stafiei rigăi Hamlet, nu și-ar da seama, treptat, că în regatul Danemarcei există ceva putred – și, mai ales, că a gândi în Danemarca este o crimă. Conștient de acest adevăr, dovedit treptat, și după multe îndoieli, prințul nu e sigur că a venit pe lume ca să poată să repună lumea în fâțânilor din care a căzut!

Don Quijote, în schimb, spune tranșant: „Eu am venit pe lume să înlătur nedreptățile... să vin în ajutorul celor slabi și năpăstuiți“. El, va să zică, vrea să strivească răul din lume și să triumfe adevărul!

Hidalgul nostru avea ca la vreo cincizeci de ani; era bine legat și vânos la trup, uscățiv la față, se scula cu noaptea în cap și era pătimaș vânător...

Hamlet studia la universitățile germane.

Despre omul nostru dintr-un sătuc de La Mancha unora le plăcea să spună că era poreclit Quijada (falcă), alții susțineau că era poreclit Quesada (brânzoaică). I se mai zicea și Quejana (plângere, jalbă). Te și întrebi: ce legătură se poate face între falcă, jalbă și brânzoaică?

Hidalgul din sătucul de La Mancha, după ce-și botează calul după gustul său, „îi veni chef să-și pună și lui un nume...“ și hotărî să se numească Don Quijote... Și, ca un bun cavaler ce era, dori să-și adauge... și numele patriei sale și să-și spună Don Quijote de La Mancha nume „prin care își arăta pe șleau obârșia și patria, cinstind-o pentru că-și luase perechea de la ea“. Va să zică Hidalgul nostru s-a botezat singur! Și și-a ales singur destinul. În urma citirii a unui număr formidabil de cărți. Va să zică avem de-a face cu un produs al citirii cărților! Hamlet

se formase în mediul universităților germane. Don Quijote se formase singur, în sătucul din La Mancha.

Ce mânca Don Quijote? „Câte-un ghiveci, mai mult cu carne de vacă decât de berbec, și seara cel mai adesea tocătură, jumări cu slănină sâmbătă, linte vinerea și câte un porumb fript duminică“.

La mesele regale din Danemarca nu lipsea vinul din pocale, iar la masa unde se celebra nunta regelui Claudius cu Gertruda, tunurile! Da, salve de tun însoțeau paharele ridicare întru fericirea însurățeilor etc.

La Elsinar, castelul era plin de cărți – ca să nu spunem că era chiar o bibliotecă! O bibliotecă inutilă, căci la Elsinar doar Hamlet mereu se afla cu o carte în mână!

Dar în sătucul de La Mancha, cavalerul nostru, în „răstimpurile lui de răgaz (care țineau mai tot anul) se deda la cititul romanelor cavaleriești, cu atâta foc și cu atâta plăcere, că-și uita aproape cu totul de vânătoare“... Pasiunea asta îi „înteți sminteala“ – încât „vându o mulțime de sfori de moșie ca să-și cumpere cărți“. „Mai ales îi plăceau cele scrise de Feliciano de Silva... Căci proza lui limpede și tâlcurile lui adânci i se păreau adevărate perle“. Iată o perlă îndrăgită de Don Quijote: „Rațiunile iraționalelor chemări la uzul rațiunii (Caragiale, unde ești?) din care zilnic îmi faceți rațiunii mele rație îmi anemiează în așa măsură rațiunea, încât am rațiuni a mă plânge de frumusețea domniei voastre“ (Urmuz și dramaturgii absurdului ar putea lua notițe!). Altă perlă dragă cavalerului de La Mancha: „Înaltul cerului care-ți înalță în chip dumnezeiesc dumnezeiescul chip, cu stele, te face să fi bine meritat meritul pe care înălțimea ta îl merită“.

Don Quijote citea din „amurgul serii până în revărsatul zorilor și așa, din prea mult citit, i se uscară creierii, încât își pierdu mințile“. Și-i intră în cap că toată „moara de scorneli visate pe care le citea era adevărul adevărat“.

Hamlet se îndoiește aproape de toate adevărurile!

Asta să însemne că sunt mai multe feluri de sminteli? Mai multe feluri de a juca teatru? Mai multe feluri de a trăi smintit sau de a muri smintit? Mi-o pot închipui pe Ofelia, în puritatea ei desăvârșită, culegând flori goală-puşcă și intrând în apă doar cu coronița de flori pe frunte, peste mijloc! Ea nu plânge, smintită, nu râde; ea, din cauza atrocităților de la Elsinar, a încetat să mai înțeleagă orice se întâmplă în Danemarca și pe pământ.

Hamlet se întreabă „A fi sau a nu fi?“. Don Quijote exultă citind că rațiunile iraționalelor chemări la uzul rațiunii etc. Polonius este onctuos și plin de sfaturi pentru toți, așa că nu poți să-ți dai seama când minte. Regina Gertruda, cu pocalul otrăvit în mână, în scena duelului-capcană, neștiind încă precis, sau poate știind cine este cu adevărat Claudius, bea enigmatică licoare cu un fel de indiferență sau de încântare, de parcă n-ar mai fi fost în stare să descâlcească bucuria de atrocitatea

tragediei... Aerul englez în care descind de pe corabie năbădăioșii curteni și fluierași Rosencrantz și Guildenstern are culoarea hematiilor putride și miroase a sânge. Pe Laertes mi-l închipui plimbându-se pe malurile Senei, la Paris, trăgând din trabuc, dornic să se inițieze în ritualuri erotice.

Într-o tragedie de lux, **Nașul**, despre viața căpeteniilor mafioate din America, există, totuși, printre atâtea crime abominabile, nemiloase, un cod al onoarei! Cine trădează și pune viața semenilor săi mafioți în pericol e sortit morții – chiar dacă e vorba de o rudă de sânge! Parcă ne-am afla într-o familie regală, extrem de bogată, condusă de legi mafioate simple, neiertătoare. Marlon Brando, „Nașul”, este un fel de Dumnezeu calm, atotputernic, drăgălaș cu supușii săi, care știu că orice nesupunere sau orice păcat va suporta consecințele unicele religii a Nașului, religia crimei. E o societate închisă – un țarc, un rai închis, întărcuit, plin cu arme de foc! Termenii obsceni din alte filme cu mafioți de periferie nu există. Marlon Brando este un rege sobru, lucid, fără strategii erotizante, aleatorii și futele. Al Pacino e un tânăr cu carte, un ofițer al armatei americane, care și-a slujit patria – și nu vrea să intre în sistemul regalității, din regatul tatălui său, decât atunci când legile de fier ale moralei de fier construite și păstorite de acesta sunt încălcate și batjocorite de tot felul de trepăduși hulpavi! În această tragedie de lux, **Nașul**, nimeni nu trebuie să uite cine este și nici să facă pe naivul că nu-și mai amintește ce-a întreprins și cine este! Coppola filmează familia de lux a regilor Mafiei ca și cum ar lua în cătare o lume desprinsă dintr-un univers cu monarhi de-ai domnului Shakespeare. Să nu uităm scena absolut grozavă în care Marlon Brando, „Nașul” cel invincibil, pe care nu l-au putut doborî și răpune gloanțele adversarilor săi, moare jucându-se într-o grădină – într-un fel de grădină edenică! – moare, cumva, ca un Dumnezeu obosit... Ehei, Don Corleone, Dumnezeu, se joacă în paradis cu nepoțelul său – și moare... Da, Dumnezeu moare, fericit, jucându-se cu nepoțelul său inocent, cu nașul de mâine, cu sfântul stâlp de mâine al religiei mafiei!... O, să nu uităm din această tragedie de lux amintirile din dulcea copilărie din mirifica Italie, să nu-l uităm pe Robert de Niro, cu ale sale înalte procente de geniu, să nu uităm cântecele de operă care acompaniază bubuilul

Marsilia, Rue Sadi Carnot

pistoalelor, să nu uităm discriminarea pe care banul o adâncește între oameni și nici nunta însângerată!

Ce departe se află de această tragedie de lux ieșirea din scenă a lui Don Quijote de La Mancha. El, care-și botezase mărțoaga cu un nume ce putea să sugereze că nu se temea de nimeni – și de cine să-i fie frică atâta timp cât lectura cărților îl transformase într-un cavaler invincibil?! – el, da, pe patul morții nu le spune, fălos, celor din jur, că nimeni n-o să-i creadă că au trăit alături de viteazul vitejilor, el știe că n-o să fie acoperit cu jerbe și coroane de flori pompoase, știe că e un om ca ei toți, muritor, umilit de bătrânețe... Zice, pe patul morții: „Viața mea nu mi-a fost chiar atât de anapoda, încât să las după mine faima de smintit”. Și mai spune: „Firitiți-mă, dragii mei, că eu nu mai sunt acum Don Quijote de la Mancha, ci Alonso Quijano, ale cărui apucături blajine îmi scoaseră numele de cel Bun”.

Prietenul nedezmințit al lui Hamlet este Horațio, un om cu știință de carte. Prietenul și scutierul lui Don Quijote este un țărănoi analfabet, care-l urmează călare pe un măgar...

Aproape fiecare personaj major din **Hamlet** – mai puțin Ofelia, Horațio, Fortimbras cel Tânăr, groparii filosofi și soldații de rând! – au ceva de ascuns! Se simt vulnerabili! Sancho Panza este senin și invulnerabil. Sancho Panza (se citește Pansa) era un „țaran din vecini, om cumsecade (dacă se poate da titlul acesta și unui biet sărăntoc), dar de minte plin cât broasca de păr. Până în cele din urmă atâta îl tocă Don Quijote la cap, atâtea îi îndrugă și făgădui, că bietul țaran se hotărî să plece cu el și să-i slujească de scutier”.

În **Don Quijote** peripețiile Cavalerului Tristei Figuri și ale țărănoiiului cu mintea cam îngrămădită se consumă într-o lume cu oameni bogați și săraci... În **Nașul**, universul social este altul! În **Hamlet**, contextul regal e și mai complex, firește! Dintr-o dorință utopică nebună, de a surclasa răul închipuit sau ba – dovedind, cumva, idilismul cărților? – Don Quijote și scutierul său trăiesc o halucinantă experiență a falimentării binelui, a neputinței de a clinti societatea din țâșnile ei ruginite.

În dorința de a menține paradisul mafiot în țâșnile sale oculte și de neclintit, în **Nașul** crimele se repetă, previzibil și imprevizibil, de parcă moartea ar fi un personaj viu, familiar cu un discurs ce este interpretat și rostit mereu de alte personaje!

Sigur că ar fi simplist și ușor deplasat să încercăm o paralelă forțată – mai ales că liniile paralele nu se întâlnesc niciodată, în matematica domnului Viorel Barbu, deși în viața cea de toate zilele mai există unele excepții! – între prințul danez, prințul năzuinței spre cunoașterea adevărului, și Don Quijote, cavalerul care a făcut din existența sa punctul forte al înfăptuirii binelui! Iar sintagma tragediei de lux acoperă întotdeauna prea fericit ce-am dorit noi să spunem despre întâmplările petrecute în rangurile de vârf ale unor societăți, vechi și noi, fiindcă tragedia chiar dacă poate fi numită și plebeiană, tot același rezultat matematic dă. Important rămâne ce ne încredințează Hamlet și Don Quijote înaintea morții lor – că valoarea fundamentală a existenței este binele și adevărul. Shakespeare ne va transmite acest testament din partea prințului danez prin Horațio, iar Cervantes ne va vorbi despre măreția binelui prin cele peste șase sute de personaje din romanul său, numărate de specialiști – peste șase sute de suflete care nu sunt, nu sunt, nu sunt, în esența lor, atinse de lepra sinistră a neomeniei feroce.